

KANSALAISEN OIKEUSTURVAA EI SAA HEIKENTÄÄ

Kansanedustajalla riittää hyödyllisiä kesätapahtumia niin paljon kuin oma kalenteri vain antaa periksi. Tällä viikolla vietin vaihteeksi pari päivää Satakunnassa. Porissa oli järjestetty kaksipäiväinen Suomi Areena tapahtuma, joka liittyy osana eduskunnan 100-vuotistapahtumiin.

Suurimmat otsikot tapahtumasta tulivat EU: n tulevaisuudesta, koska paikalla oli komission puheenjohtaja Jose Manuel Barroso. Paljon julkisuutta sai luonnollisesti myös puolueiden puheenjohtajien tentti, jossa nousi esiin jo useita tulevan syksyn budjettiriihen ja ensi kevään eduskuntavaalien teemoja. Niitä on mm. perintöveron kohtuullistaminen, bensaveron alentaminen ja eläkkeiden taso ja kansanedustajien niistä antamat lupaukset.

Nämä samat asiat nousivat selkeästi esiin myös kansalaistapaamisessa Porin torilla. Tiedän jo etukäteen, että em. asioihin tullaan vielä monta kertaa tämän syksyn mittaan palaamaan.

* * *

Itse osallistuin Porissa mielenkiintoiseen paneeliin, jossa aiheena oli ” Saahan Suomessa oikeutta - mutta koska ja millä hinnalla!” Alustajina seminaarissa oli käräjätuomari Asko Nurmi, asianajaja Riitta Leppiniemi, kansanedustaja Minna Sirnö ja valtiosyyttäjä Ari- Matti Koivisto.

Asia on erittäin tärkeä ja ajankohtainen. Olemme eduskunnan lakivaliokunnassa kiinnittäneet samaan asiaan jo useasti huomioita, mutta siitä huolimatta resursseja ollaan edelleen vain heikentämässä.

Valtion talousarviossa oikeusministeriön pääluokka on pienin ministeriöiden pääluokista. Menojen loppusumma on vain noin 700 miljoonaa euroa ja tällä rahalla katetaan mm. kaikki vankiloiden ja oikeushallinnon kustannukset. Pienempi menoerä on enää vain valtioneuvoston kanslian menot.

Tässä kokonaisuudessa ei siis puhuta edes budjettia kaatavista suurista summista. Nyt on kyse vain suunnasta johon kuljetaan: leikataanko, vai lisätäänkö resursseja. Kansalaisten kannalta kyse on kuitenkin perustuslain takaamasta oikeudesta saada asiansa käsitellyksi ilman aiheetonta viivytystä.

Valtaosaa ihmisistä oikeuteen joutuminen koskettaa suhteellisen harvoin. Mutta silloin, kun asia kohdalle sattuu, on kyse helposti koko elämään vaikuttavasta asiasta, oltiinpa sitten syytetyn penkillä tai vaikkapa rikoksen uhrina. Perusoikeuksien turvaaminen on isojen periaatteiden ja pienten resurssien asia. Ellei budjettiriihessä oikeusministeriltä löydy tähän ryhtiä, niin ottakoon koko muu hallitus asian kantaakseen.

Oikeusministeri Leena Luhtasen (sd.) puheet antavat huonon ennusteen. Vielä toukokuussa Luhtanen sanoi olevansa huolissaan vähenevistä resursseista ja lupasi tehdä parhaansa oikeuslaitoksen riittävien voimavarojen puolesta. Myöhemmin antamassaan haastattelussa Luhtanen kuitenkin jo ihmetteli tuomioistuinten hanakkuutta pitää kaikki nykyiset virkansa. Luhtanen ei pidä kohtuullisena, että oikeushallinto olisi ainut, jossa virkatehtäviä ei arvioitaisi uudelleen.

Valtionhallinnon tuottavuusohjelmassa oikeusministeriön hallinnonalalta aiotaan kuitenkin vähentää peräti 720 virkaa vuosina 2007 - 2011. Näistä viroista yli 200 koskee tuomioistuimia ja vajaat 40 syyttäjälaitosta. Syyttäjänvirastojen työtä on tarkoitus tehostaa tekemällä niistä yhä suurempia yksiköitä. Hallituksen kesäkuussa antamassa esityksessä tavoitteena oli, että voimavaroja voitaisiin vapauttaa hallintotehtävistä varsinaisiin syyttäjätehtäviin. Oikeusministeriön työryhmän mukaan näin säästettäisiin kokonaista kolme henkilötyövuotta.

Oikeusministeriön työryhmä laski viime vuonna antamassaan mietinnössä, että syyttäjien vuoden 2004 juttukanta olisi edellyttänyt ainakin 16 henkilötyövuoden lisäystä edellisestä vuodesta.

* * *

Kansalaisten kannalta kyse on keskeisestä oikeusturvasta. Kun jutut siirtyvät poliisin esitutkinnasta syyteharkintaan, niin ruuhkautunut syyttäjälaitos muodostaa pullonkaulan, joka venyttää asioiden päätymistä tuomioistuinkäsittelyyn. Kun oikeuslaitoksen resurssit eivät ole pysyneet mukana, on seurauksena syyteharkinta-aikojen ja käsittelyaikojen piteneminen entisestään.

Eduskunnan oikeusasiamies piti toimintakertomuksessaan yhtenä oikeudenkäytön suurimmista huolenaiheista rikosasioiden pitkää kokonaiskäsittelyaikaa laskettuna rikosilmoituksen tekemisestä lainvoimaiseen tuomioon. Tämä on tullut esiin myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen antamissa Suomelle langettavissa tuomioissa. Nykyisellä menolla nämä nootit eivät ainakaan vähene.

Syyttäjien jutturuuhkan ohella oikeusasiamies on kiinnittänyt huomiota niin ikään asioiden käsittelyn viipymiseen tuomioistuimissa. Tästä on usein kanneltu oikeusasiamiehelle, jonka mukaan viivästykset ovat useimmiten johtuneet suurista työmääristä.

Käytännön arki kärjäoikeuksista kertoo, että säästöjä ja leikkauksia on käytännössä jo nyt tehty. Avoimien virkojen täyttäminen vakinaisesti on ollut monin paikoin vaikeaa, samoin sijaisten palkkaamista on hankaloitettu. Aiemmin jutturuuhkaa on voitu purkaa notaarien avulla, jotka ovat istuneet oikeuden puheenjohtajina esimerkiksi rutiininomaisia rattijuopumus käsittelyjä.

Viime vuodesta notaarien paikkoja on vähennetty neljälläkymmenellä, mikä ruuhkauttaa entisestään kärjäoikeuksia. Lisäksi vaikeutetaan oikeustieteen opintoihin liittyvää tuomioistuinharjoittelua ja tätä kautta tuomioistuinlaitoksen tulevaa virantäyttöä.

Resurssipula näkyy kaikilla oikeushallinnon osa-alueilla: syyttäjälaitoksen ja kärjäoikeuksien ohella se koettelee eritoten hovioikeuksia, hallinto-oikeuksia ja muun muassa vakuutus-oikeutta. Asian ovat yksituumaisesti todenneet monet oikeushallinnossa ja sen äärellä toimivat tahot oikeusasiamiehestä tuomareihin, lakimiesliittoon ja ainakin opposition kansanedustajiin saakka.

Ainoatakaan positiivista pilkahdusta oikeushallinnon vakavasta resurssipulasta ei ole esitetty. Esitän kuitenkin muutamia näkemyksiä, koska olen itse lakivaliokunnan jäsenenä sitä mieltä, että valtion tuottavuusohjelma on arvioitava oikeushallinnon osalta kokonaan uudelleen.

Ruuhkautuneet käsittelyajat suosivat rikoksentekejiä siten, että lainvoimaista päätöstä odotetaan kauan ja monet valittavat aivan selvistäkin asioista vain lykätäkseen odotettua päätöstä eteenpäin. Olisin valmis harkitsemaan jopa valituslupakäytännön käyttöönottamista sellaisissa asioissa, joka ovat näytöltään täysin selviä ja joissa ei ole odotettavissa muuta kuin sakkotuomio. Se ei vaarantaisi merkittävästi oikeusturvaa.

Suullisia käsittelyjä hovioikeuksissa ei tarvita läheskään kaikissa asioissa. Kirjallinen menettely antaa myös riittävän oikeusturvan tietyissä asioissa. Myöskään todistajat eivät muista asioita enää yhtä tarkasti kuin vielä kärjäoikeuden käsittelyssä ja nämä alioikeuksien dokumentit voisivat olla ratkaisun pohjana myös hovioikeuksien käsittelyssä. Rahaa ja aikaa säästyisi melkoisesti.

Myös poliisin esitutkinnassa voitaisiin asianosaisten haastamista lisätä ja määrätä kärjäpäivä etukäteen selvissä massarikoksissa. Nyt haastemiehet etsivät tiettyjä henkilöitä kuukausikaupalla varsinkin jos kyseinen henkilö vielä tietoisesti välttelee oikeudenkäyntiä. Mikäli joku ei haasteesta huolimatta saavu oikeudenistuntoon, pitäisi juttu voida käsitellä kaikkien muitten osalta ilman uutta siirrettyä istuntopäivää.

Näillä esityksillä on aina myös vastustajansa. Mielestäni parasta oikeusturvaa on kuitenkin se, että päätös saadaan lainvoimaiseksi mahdollisimman pian ja oikeushallinnon resurssit ohjattaisiin juridisesti vaikeiden asioiden käsittelyyn. Niitä ovat mm. hankalat talousrikokset ja raakojen rikollisjärjestöjen organisoimat ammattimaiset henki-, huumausaine sekä ihmiskaupparikokset.